

поселеннях значно вища за аналогічний показник у сільській місцевості. Спостерігається певна диспропорція розвитку роздрібно-торговельної мережі у міських поселеннях та сільській місцевості Рівненської області.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є розробка стратегії забезпечення раціональної територіальної організації роздрібно-торговельної мережі магазинів, яка має сприяти зменшенню регіональних асиметрій у Рівненській області.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Височин І. В. Роздрібний товарооборот підприємств як індикатор підприємств соціально-економічного розвитку України / І. В. Височин // Економіка України. – 2013. – № 7 (260). – С. 34-43.
2. Гапій І. Б. Регіональні аспекти розвитку неорганізованого сектору торгівлі та його значення у забезпеченні економічної безпеки регіону / І. Б. Гапій // Науковий вісник ЛДУВС. – 2013. – № 1. – С. 195-207.
3. Голошубова Н. О. Роздрібна торгівля м. Кисва: трансформація формату та структури / Н. О. Голошубова // Вісник КНТЕУ. – 2015. – № 3. – С. 44-59.
4. Добуш З. О. Стан і тенденції розвитку роздрібно-торгівлі – детермінанта ефективності її регулювання / З. О. Добуш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.1 – С. 248-254.
5. П'ятницька Г. Т. Переваги і недоліки розвитку великих торговельних мереж на ринку роздрібно-торгівлі продовольчими товарами / Г. Т. П'ятницька // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 4 (142). – С. 103-113.
6. Роздрібна торгівля України у 2014 році. – К.: Державна служба статистики України. – 2015. – 152 с.
7. Статистичний щорічник України за 2014 р. – К.: Державна служба статистики України. – 2013. – 552 с.
8. Статистичний щорічник України за 2014 р. – К.: Державна служба статистики України. – 2015. – 586 с.
9. Чисельність наявного населення на 1 січня 2011 р. – К.: Державна служба статистики України. – 2011. – 112 с.
10. Шкварчук Л. О. Регіональні особливості цінкових коливань на сложивому ринку / Л. О. Шкварчук // Регіональна економіка. – 2014. – № 4. – С. 48-54.

УДК 332.133.144

Бойко Т.Ю.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів*

Західнодонбаського інституту

Міжрегіональної Академії управління персоналом

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТІВ КЛАСТЕРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВІД УТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО КЛАСТЕРУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Стаття присвячена методичним засадам оцінки ефективності реалізації кластерної взаємодії на регіональному рівні від утворення підприємницького кластеру для кожного з його учасників. Досліджені підходи різних вчених до оцінки ефективності управлінської діяльності. Розроблено групи показників оцінки економічних ефектів державно-приватного партнерства в рамках діяльності регіонального кластера.

Ключові слова: ефективність управлінської діяльності, підприємницький кластер, кластерна взаємодія, ефект синергії, кластерні ініціативи, кластерні об'єднання, економічна доцільність, державно-приватне партнерство.

Бойко Т.Ю. МЕТОДИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТА КЛАСТЕРНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОТ СОЗДАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО КЛАСТЕРА НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ

Статья посвящена методическим основам оценки эффективности реализации кластерного взаимодействия на региональном уровне от создания предпринимательского кластера для каждого из его участников. Исследованы подходы различных ученых к оценке эффективности управленческой деятельности. Разработаны группы показателей оценки экономических эффектов государственно-частного партнерства в рамках деятельности регионального кластера.

Ключевые слова: эффективность управленческой деятельности, предпринимательский кластер, кластерное взаимодействие, эффект синергии, кластерные инициативы, кластерные объединения, экономическая целесообразность, государственно-частное партнерство.

Boyko T.Y. METHODOLOGICAL APPROACH TO ESTIMATION CLUSTER EFFECT OF INTERACTION OF THE ENTERPRISE CLUSTER AT THE REGIONAL LEVEL

The article is devoted to methodological principles of evaluating the effectiveness of the implementation of cluster interaction on the formation of regional business cluster for each of its members. Scientists investigated various approaches to evaluating the effectiveness of management. Developed by a group of indicators to measure the economic effects of public-private partnerships as part of the regional cluster.

Keywords: efficiency of management, entrepreneurial cluster, cluster cooperation, synergy, cluster initiatives, cluster associations, economic feasibility, public-private partnership.

Постановка проблеми. Ефективність функціонування кластерного об'єднання та його структурних одиниць значною мірою залежить від правильності вибору методів здійснення управлінської діяльності, їх поєднання та узгодженості на основі врахування рівня досконалості інституційного середовища, форм власності, специфіки завдань та інших чинників. Управлінська діяльність постає

як результуюча різноспрямованих методів і засобів їх реалізації. Водночас кожна група методів має специфічні особливості, власні форми вияву і межі застосування. Розвиток виробничих відносин відповідно до соціальних змін суспільства об'єктивно умовляє необхідність постійного удосконалення управлінської діяльності, тобто зміни способів і засобів управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз економічної літератури показав, що окремі економісти пропонують оцінювати ефективність управлінської діяльності за результатами анкетування [1, с. 68; 2, с. 69; 3; 4; 5]. При цьому підході мета анкетування полягає в ймовірній оцінці стану планової роботи як основи управлінської діяльності у суб'єктів господарювання та готовності менеджерів до усвідомлення використання нових (нетрадиційних) управлінських технологій, зокрема бюджетування. Для оцінки результатів анкетування в цьому випадку був вибраний метод експертних оцінок з використанням матричного методу. Такий метод оцінки, на нашу думку, досить громіздкий та тривалий у часі.

Інші вчені пропонують розраховувати різноманітні показники ефективності. Так, К. Уолш рекомендує в якості показників ефективності управлінської діяльності в компанії використовувати такі коефіцієнти: рентабельність інвестицій (ROI), рентабельність власного капіталу (ROE) та рентабельність сукупних активів (ROTA) [6, с. 71]. Але за змістом даних показників можна зробити висновок, що вони не відповідають визначенню показника ефективності як відношення результату до затрат, понесених для його досягнення, оскільки як зазначає К. Салига, прибуток є складовою витрат. У зв'язку з цим всі види рентабельності (крім рентабельності продажів) є відношенням витрат до витрат [7, с. 121; 8].

Одним із практичних підходів до оцінки ефективності управління будь-якого підприємства є розрахунок трьох груп показників: I група: загальні результативні показники виробничо-фінансової діяльності підприємства – валова продукція в динаміці, вихід валової продукції на одного середньорічного працівника, фондівіддача, прибуток на одного працівника, рентабельність виробництва тощо; II група: показники продуктивності управлінської праці – виробництво валової продукції на одного управлінського працівника або на 1 людину-день, затратений в управлінні, вихід валової продукції на 1 грн. витрат на управління, сума прибутку на 1 людину-день, затратений в управлінні тощо; III група: показники економічності апарату управління – питома вага персоналу управління в загальній чисельності працюючих і загальному фонді оплати праці, питома вага витрат на управління в собівартості продукції тощо [9, с. 68; 10, с. 108]. Крім вищенаведених груп показників оцінки ефективності механізму управління, український вчений Євась Т.В. виділяє четверту групу – організованість апарату управління [3; 11, с. 121]. Ця група показників, на думку автора, включає аналітичну інформацію про наявність посадових інструкцій на підприємстві, показники якісного складу управлінських кадрів, кількісну структуру підпорядкованості в системі управління. Полінський О.М. допускає можливість оцінки ефективності управлінської діяльності через визначення ефективності виконання окремих управлінських функцій: планування, організації, мотивації, контролю (робота окремих підрозділів апарату управління) [12].

Однак, на сучасному етапі економічного розвитку досить складно провести пряму оцінку ефективності управлінської діяльності в кластері у зв'язку з недостатньою розробленістю багатьох питань у даній області як у теоретичному, так й у практичному плані. У першу чергу проблема проведення оцінки ефективності управлінської діяльності полягає в складності виділення внеску управлінського персоналу в результати роботи підприємницького кластеру, які є

наслідком діяльності кожного учасника об'єднання, а також впливу ряду зовнішніх, стосовно кластера, умов і факторів. Тому подальшого розвитку та удосконалення потребують методичні засади щодо аналізу управлінської діяльності в кластерних об'єднаннях та оцінки ефектів кластерних взаємодій від утворення таких об'єднань на регіональному рівні.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення існуючих методичних підходів до аналізу управлінської діяльності, розробка груп показників ефективності управління діяльністю підприємницького кластеру та оцінки ефектів державно-приватного партнерства в рамках діяльності кластерного об'єднання на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнюючи існуючий досвід, пропонуємо для оцінки ефективності управління діяльністю регіонального підприємницького кластеру об'єднати показники в три групи (табл. 1).

Таблиця 1

**Показники оцінки
ефективності управління діяльністю
регіонального підприємницького кластеру**

Група	Назва групи	Набір показників
I	Аналіз показників економічної діяльності	Точка беззбитковості (ТБЗ од.)
		Обсяг реалізації окремого учасника будівельного кластеру (ОР грн.)
		Запас міцності (ЗМ) учасника будівельного кластеру
		Оптимальний розмір витрат на управлінську діяльність (ОВУ)
		Операційний прибуток (ОП)
II	Оцінка результатів управління діяльністю кластера	Рентабельність виробництва кожного учасника (Рг.д.)
		Рентабельність управлінської діяльності кластера (Ру.д.кл.)
		Рентабельність управлінської діяльності кожного учасника за оптимальними витратами на управління (Ру.д.уч. опт.)
		Рентабельність управлінської діяльності кожного учасника за фактичними витратами на управління (Ру.д.уч. ф.)
III	Економічна доцільність управлінської діяльності в кластері	Питома вага витрат на управлінську діяльність в загальному обсязі витрат кластера
		Абсолютне відхилення фактичних витрат на управлінську діяльність кожного учасника від оптимального їх розміру
		Питома вага витрат на оплату праці управлінського персоналу кластеру в загальному обсязі витрат на оплату праці

Крім оцінки ефективності господарської діяльності для кожного учасника кластерного об'єднання, важливо оцінити економічний ефект від об'єднання. В сучасних умовах кластеризації економіки регіонів більш часто регіональний кластер не утворюється «з нуля», як нове об'єднання. Він формується з потреб уже наявних підприємств, які більш за все уже знаходяться у взаєморозрахунках. І саме реалізація державно-приватного партнерства в рамках кластерних ініціатив може забезпечити як конкурентоспроможність бізнесу (вищу якість товарів, збільшення прибутку) з однієї сторони, так і зростання міцності та привабливості регіону з іншого. Надамо більш детальну характеристику переваг від кластерних ініціатив для кожного учасника. Наочно система показ-

ників, які забезпечать оцінку економічних ефектів державно-приватного партнерства в рамках діяльності регіонального кластера представлена в таблиці 2.

В процесі об'єднання для підприємств та приватних підприємців перш за все знижуються постійні витрати господарської діяльності, а саме витрати на маркетингові дослідження (їх можливо здійснювати разом, а не окремо). Витрати на оренду найманих площ можливо скоротити за рахунок її оптимізації і переведення в першу чергу управлінського персоналу в одне приміщення, таким чином можливо скоротити і витрати на комунальні послуги. Крім того, при об'єднанні скоротяться і витрати на рекламу, які в структурі витрат мають значну долю.

Таким чином, скорочення постійних витрат приведе до зростання додаткової вартості у вигляді прибутку. Наступним фактором, який впливає на отримання економічного ефекту представниками бізнес-сектору в структурі кластера, є зниження змінних витрат за рахунок кооперації поставок сировини

та інших запасів більшими партіями, що приводить до зниження їх вартості, а як наслідок до зниження собівартості. Крім того здорова конкуренція між учасниками кластерного об'єднання приводить до більш раціонального використання ресурсів, що також приводить до зниження змінних витрат.

Зростання прибутків підприємств і приватних підприємців створюють для учасників умови щодо додаткового фінансування витрат на підвищення кваліфікації робітників, отримання ними іншої професії. Такі заходи дозволяють як мінімум підвищити якісь виробництва продукції, робіт, послуг, що є резервом зростання виручки від реалізації. Також в процесі спільних зусиль щодо модернізації виробництва виникають резерви зростання якості, як наслідок зростанню виручки від реалізації.

Заходи, які здійснюють одні учасники, наприклад підприємства і приватні підприємці, в напрямку збільшення власних вигод так чи інакше впливають на інших учасників, діяльність яких побічно впливає на

Таблиця 2

Показники оцінки економічних ефектів ДПП в рамках діяльності регіонального кластера

Учасник регіонального кластера	Показник	Формула
I. Показники оцінки економічних ефектів для учасників регіонального кластера		
1. Підприємства та приватні підприємці	Економічний ефект за рахунок зростання обсягів реалізації (Ео.р.) ΔQ – зміна обсягів реалізації після об'єднання; Ц – ціна реалізації; В – змінні витрати на одиницю продукції (робіт, послуг); n – кількість підприємств та приватних підприємців	$E_{o.p.} = \sum_{i=1}^n \Delta Q \times (C - 3B)$
	Економічний ефект за рахунок зниження постійних витрат (Еп.в.) ΔПВ – зміна постійних витрат після об'єднання	$E_{п.в.} = \sum_{i=1}^n \Delta ПВ$
	Економічний ефект за рахунок зниження змінних витрат (Ез.в.) ΔЗВ – зміна постійних витрат після об'єднання; Q – фактичний обсяг реалізації	$E_{з.в.} = \sum_{i=1}^n \Delta ЗВ \times Q$
2. Фінансові установи	Економічний ефект від обслуговування учасників кластера (Еф) ΔВД – зміна відсоткових доходів, отриманих від кредитних операцій з учасниками кластера після об'єднання; ΔКД – зміна комісійних доходів, отриманих від обслуговування учасників кластера після об'єднання; ΔЗВ – зміна обсягів змінних витрат від надання послуг учасникам кластера; N – кількість фінансових установ	$E_{\phi} = \sum_{i=1}^N (\Delta ВД + \Delta КД) - \Delta ЗВ$
3. Навчальні заклади	Економічний ефект за рахунок зростання обсягів наданих послуг (Еп) ΔД – зміна обсягів доходу від надання послуг учасникам кластера; ΔЗВ – зміна обсягів змінних витрат від надання послуг учасникам кластера; p – кількість навчальних закладів	$E_{п} = \sum_{i=1}^p \Delta Д - \Delta ЗВ$
4. Міський бюджет	Економічний ефект за рахунок зростання податкових надходжень у бюджет (Епод.н.) ΔЧПм.п. – зміна чистого прибутку до оподаткування малих підприємств після об'єднання; ΔЧПп.п. – зміна чистого прибутку до оподаткування приватних підприємців після об'єднання; СВ – відсоткова ставка податку для певного підприємства та приватного підприємця	$E_{под.н.} = \sum_{i=1}^n \Delta ЧП_{м.п.} \times СВ + \Delta ЧП_{п.п.} \times СВ$
II. Показники оцінки економічного ефекту для регіону		
Вплив зростання обсягів реалізації учасників кластерів на ВРП (Еврп) ΔВРП – зміна валового регіонального продукту; ΔQi – зміна обсягів реалізації продукції учасників кластера після їх об'єднання; ВРП – обсяг валового регіонального продукту за поточний період		$E_{врп} = \Delta ВРП \times \frac{\sum_{i=1}^n \Delta Q_i}{ВРП}$
Вплив зростання прибутків учасників кластера на чисті прибутки підприємств регіону (Ечп) ΔЧПг – зміна чистих прибутків підприємств регіону за відповідний період; ЧПг – чисті прибутки підприємств регіону за певний період; Ео.р. – економічний ефект учасників кластера за рахунок зростання обсягів реалізації; Еп.в. – економічний ефект учасників кластера за рахунок зниження постійних витрат; Ез.в. – економічний ефект учасників кластера за рахунок зниження змінних витрат		$E_{чп} = \Delta ЧП_{г} \times \frac{E_{o.p.} + E_{п.в.} + E_{з.в.}}{ЧП_{г}}$
Вплив на рівень безробіття в регіоні (Еб.н.) ΔБНз – зміна зареєстрованого безробітного населення в регіоні; ΔСМК – зміна створених робочих місць у кластері; БНз – зареєстроване безробітне населення в регіоні за звітний період.		$E_{б.н.} = \Delta БНз \times \frac{\Delta СМК}{БНз}$

виробничий процес. Так, заходи щодо модернізації виробництва, його розширення або реалізації нових проєктів, особливо в будівельній галузі, потребують підготовки технічної документації та обґрунтування щодо їх ефективної реалізації. Виконання таких робіт забезпечать науково-дослідницькі заклади, які входять до складу кластеру. За таких умов для навчальних закладів такі послуги є додатковим доходом, який носить не достатньо регулярний характер. Заходи щодо організації надання додаткової освіти або підвищення кваліфікації робітників кластерного об'єднання також будуть додатковим доходом навчальних закладів нерегулярного характеру.

Підприємства, приватні підприємці та навчальні заклади в процесі своєї господарської діяльності повинні розраховуватись з контрагентами як за готівкові, так і за безготівкові кошти. А в організації грошового обігу обов'язково беруть участь фінансові установи, наприклад банки, які зберігають кошти учасників на банківських рахунках. З боку банку такі кошти є додатковим ресурсом, а з боку підприємців – додатковий фінансовий дохід. Крім того, для розширення виробництва і поповнення обігових коштів учасники в процесі діяльності можуть отримувати кредити, відсотки за якими є процентними доходами банку. А обслуговування відкритих рахунків учасників регіонального кластеру приносить банку додатковий комісійний дохід.

Такі учасники кластеру, як представники малого бізнесу, в більшості випадках сплачують єдиний податок, що пов'язано зі спрощенням системи обліку і розрахунків з бюджетом. Базою оподаткування малих підприємств та деяких категорій приватних підприємців є виручка від реалізації, в інших випадках приватні підприємці або сплачують фіксовану на рік суму, або знаходяться на загальній системі оподаткування і сплачують податок на доходи фізичних осіб. І єдиний податок, і податок з доходів фізичних осіб є джерелом наповнення місцевого бюджету, тому органам місцевого самоврядування вигідно розвивати процеси реалізації кластерних ініціатив саме з представниками малого бізнесу. Додатково отримані кошти бюджет можуть в подальшому направлятися на реалізацію таких проєктів. В перспективі можна запропонувати органам місцевого самоврядування виходити з пропозицією перерозподілу податку на прибуток від діяльності учасників кластеру між рівнями бюджетної системи.

Розглянуті вище показники створюють першу групу коефіцієнтів, які оцінюють ефект кожного учасника кластерного об'єднання, але від реалізації кластерних ініціатив ефект повинен отримати і регіон в цілому. Тому пропонуємо виділити другу групу показників оцінки економічного ефекту для регіону взагалі. Перш за все ефективна діяльність кластерного об'єднання впливає на обсяг регіонального валового продукту. Для оцінки такого ефекту пропонуємо визначити частку змін обсягів реалізації учасників кластеру після об'єднання до обсягу валового регіонального продукту звітної періоду. Другим показником, на який впливають результати діяльності регіонального кластеру, є чисті прибутки підприємств регіону, які можуть виконувати в подальшому роль інвесторів. Для визначення такого ефекту необхідно визначити долю отриманих економічних ефектів підприємствами і приватними підприємцями від трьох факторів в загальному обсязі чистих прибутків підприємств регіону. Наступним показником, на який впливають результати реалізації кластерних ініціатив щодо підтримки підприємництва, є рівень

зареєстрованих безробітних в регіоні. Створення нових робочих місць є наслідком реалізації програм кластеризації, що призводить до зменшення безробітних. Запропоновані показники двох груп, на нашу думку, дозволяють не тільки розраховувати економічний ефект по фактичним результатам, а і дозволяють розрахувати прогнозні показники ефекту в процесі стратегічного планування розвитку регіону.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами проведеного дослідження запропоновано для проведення аналізу та оцінки управлінської діяльності підприємницького кластера використовувати показники, які виокремлені в три групи і ураховують обсяг витрат на управління кластерним об'єднанням. За величинами першої групи проводиться аналіз абсолютних показників господарської діяльності кластера; показники другої групи дозволяють оцінити ефективність управління кластерним об'єднанням, а третя група показників дозволяє оцінити доцільність здійснення управлінської діяльності щодо підприємницького кластера. Надалі запропоновано використання певних показників для оцінки економічних ефектів державно-приватного партнерства в рамках діяльності регіонального кластера. Запропоновані коефіцієнти згруповані в два блоки: показники оцінки ефектів для кожного учасника кластера та показники оцінки ефекту для регіону. Така система показників дозволяє максимально комплексно оцінити ефекти від реалізації кластерної ініціативи в формі підприємницького кластеру на регіональному рівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Воронкова А.З. Стратегическое управление конкурентноспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: [монография] / А.З. Воронкова. – Изд. 2-ое. – Луганск: Изд-во Восточноукр. нац. ун-та, 2004. – 315 с.
2. Голубева Т.С. Методологічні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства / Т.С. Голубева, І.В. Колос // Актуальні проблеми економіки. – № 5. – 2006. – С. 66–71
3. Євась Т.В. Оцінка ефективності управлінської діяльності менеджера сільськогосподарського підприємства [Електронний ресурс] / Т.В. Євась // – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NPE_2007/Economics/21083.doc.htm
4. Коловський А.С. Категорії ефективності та результативності в управлінні підприємствами [Електронний ресурс] / А.С. Коловський – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_DNI_2008/Economics/32872.doc.htm
5. Малахай Г.А. Методика оцінка стану управлінської діяльності в фермерських (селянських) господарствах [Електронний ресурс] / Г.А. Малахай – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_NTP_2007/Economics/21846.doc.htm
6. Уолш К. Ключевые показатели менеджмента: Как анализировать, сравнивать и контролировать данные, определяющие стоимость компании / К. Уолш /; пер. с англ. – [2-е изд.]. – М: Дело, 2001. – 360 с.
7. Управление эффективностью бизнеса. Концепция Business Performance Management / [под ред. Г.В. Генса]. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 269 с.
8. Черчатий О.І. Оптимізація регіонального управління: теоретичні та категорійно-понятійні аспекти [Електронний ресурс] / О.І. Черчатий // – Режим доступу – <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/3/05.pdf>
9. Салига К.С. Ефективність господарської діяльності підприємств [монографія] / К.С. Салига. – Запоріжжя: ЗЦНТЕІ, 2005. – 180 с.
10. Рушинов Ф.М. Эффективность управления: наука и практика / Ф.М. Рушинов // М.: Московский рабочий, 1984. – 216 с.
11. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств / [Чепурда Л.М., Беляева С.С., Плахотнікова М.В. та ін.]; під заг. ред. Л.М. Чепури. – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 272 с.
12. Полінський О.М. Оцінка ефективності управлінських рішень [Електронний ресурс] / О.М. Полінський – режим доступу: http://www.rusnauka.com/18_NPM_2008/Economics/34398.doc.htm